

CHOG'ISHTIRILAYOTGAN TILLARDA HAZILNING LINGVISTIK TAHLILI

Shokirov Sherarali Ibrohimovich

Andijon davlat universiteti

Ziyayeva Kamola Ziyaiddinovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

ziyayevakamola86@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15167738>

Annotatsiya. Ingliz va o'zbek tillaridagi hazilni taqqoslaganda, ikkala tilning hazil yaratish usullari va xususiyatlari turlicha bo'lishi mumkin. Ingliz tili global va universal shakllarda hazil yaratish uchun keng imkoniyatlarga ega bo'lsa, o'zbek tili milliy madaniyat, an'analar va xalq og'zaki ijodi bilan bog'liq bo'lib, hazilni ko'proq lokal kontekstda yaratadi. Shu bilan birga, ikkala til ham o'ziga xos kommunikativ va pragmatik xususiyatlarga ega, bu esa hazilni yaratishda har bir tilning lingvistik va madaniy xususiyatlarini o'zida aks ettiradi. Tezisdan ana shu kabi muammolarga e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: hazil, madaniyat, sarkazm, lingvistika, semantika, ironiya, so'z tuzilmasi, ma'no tuzilmasi, so'z o'yinlari

Abstract. When comparing humor in English and Uzbek, the methods and characteristics of humor creation in both languages may differ. While English has wide opportunities for creating humor in global and universal forms, Uzbek is associated with national culture, traditions, and folklore, creating humor in a more local context. At the same time, both languages have their own communicative and pragmatic features, which reflect the linguistic and cultural characteristics of each language in creating humor. The thesis focuses on such problems.

Keywords: humor, culture, sarcasm, linguistics, semantics, irony, word structure, meaning structure, word play

Hazil — odamlar o'rtasidagi muloqotda ko'plab kommunikativ maqsadlarni amalga oshiruvchi muhim vositadir. Hazilning lingvistik tahlili, tilning faqat grammatik va leksik xususiyatlarini emas, balki madaniy, psixologik va pragmatik jihatlarini ham o'rganadi. Hazilni yaratish va tushunish jarayonida tilning strukturalarini tushunish zarur. Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi hazilning lingvistik jihatlarini, farqlari va o'xshashliklari tahlil qilinadi.

Hazilning tilshunoslikda tahlili ko'pincha ikki asosiy aspektga: so'z tuzilmasi (leksik) va ma'no tuzilmasi (semantik) asoslanadi. Hazil tilida ishlatiladigan so'zlar, iboralar va ifodalar leksik jihatdan bir-birini yangilab, ma'no va tuzilmani buzib, kutilmagan va kulgili natijalarga olib keladi. Shuningdek, hazil yaratilishida pragmatik faktorlar ham ahamiyatlidir, ya'ni u turli ijtimoiy vaziyatlarda va bir-biriga o'xshamagan shaxslar o'rtasida yuzaga kelayotganiga qarab turli shakllarga ajraladi.

Ingliz tilida hazil yaratishda ko'pincha quyidagi usullar qo'llaniladi:

1. So'z o'yinlari (Pun) - bu metodda so'zning bir nechta ma'nosi yoki tovush o'xshashligi orqali hazil yaratiladi. Ingliz tilida ko'pincha so'z o'yinlari ishlatiladi, chunki bir so'zning bir nechta ma'nosi bo'lishi yoki tovushining o'xshashligi hazil yaratishda yordam beradi.

2. Ironiya va Sarkazm - ingliz tilida hazilning boshqa keng tarqalgan shakllari ironik va sarkastik ifodalardir. Bunda gapiruvchi o'z fikrini boshqacha tarzda, ko'pincha qarama-qarshi ma'noda ifodalaydi. Bu esa eshituvchida kutilmagan natija va kulgiga olib keladi.

O'zbek tilida esa, hazil yaratishda ko'pincha quyidagi usullar ishlatiladi:

1. Latifalar - asosan to'qima obrazlar yordamida jamiyatdagi sodir bo'layotgan voqea-hodisalar va ularning ishtirokchilari tanqid qilinadi

2. O'zbek tilida hazil yaratishda ko'plab xalq hikoyalari va maqollar ishlatiladi. Bu esa milliy madaniyat va an'analarni o'zida aks ettiradi. Shuningdek, ko'plab hazillar axloqiy saboqlar va ijtimoiy tanqidni o'z ichiga oladi.

Ingliz tilidagi so'z o'yinlari, asosan, so'zning ma'nosining ko'p yoki tovushning o'xshashligiga asoslanadi. O'zbek tilida ham shunday usullar mavjud, ammo ular ko'proq semantik va fonetik o'zgarishlarga asoslanadi. O'zbek tilida so'zlarning aksariyati bir ma'noli hisoblanib, shu boisdan ingliz tilidagi kabi so'z o'yinlari kabi yasalmaydi. Ularning aksariyatida hozirjavoblik va javob tariqasida retsipientning munosabati bilan izohlanadi.

Ingliz tili ko'pincha global kommunikatsiya tili sifatida ishlatiladi, shuning uchun ingliz tilida yaratilgan hazillar ko'pincha global kontekstga moslashadi. Bu tilni gapiruvchi odamlar turli madaniyatlardan bo'lishi mumkin, shuning uchun hazilning strukturasi ko'proq universal va keng qamrovli bo'ladi.

Why shouldn't you fundraise for marathons? They just take the money and run.

Ingliz tilidagi hazil ko'pincha umumiy mantiqiy qoidalar, so'z o'yinlari, ironiyalar, sarkazm va boshqa lingvistik vositalar asosida tuziladi. Bu usullar ko'plab madaniyatlarda o'xshash tarzda qabul qilinishi mumkin, chunki hazilning strukturalari va tuzilmalari tilga xos emas, balki kengroq kommunikatsion va muloqot usullariga asoslanadi. Masalan, ko'plab ingliz tilidagi komediyalar yoki TV-shoular, filmlar global auditoriya uchun ishlab chiqilgan bo'lib, ular turli xalqlar va madaniyatlarda o'xshash hazil tuzilmalarini ishlatadi.

O'zbek tilida hazil ko'pincha milliy madaniyat, xalq og'zaki ijodi va an'anaviy qiymatlar bilan bog'liq bo'ladi. O'zbek tilidagi hazillar ko'proq madaniy kontekstga, xalqning an'analari va qadriyatlariga bog'lanadi, shuning uchun ular ko'pincha lokal (mahalliy) auditoriya uchun tushunarli bo'ladi. O'zbek hazilida milliy adabiyot, folklore, maqollar va xalq latifalari ko'p qo'llaniladi, bu esa hazilni milliy madaniyatga chuqur bog'lashni ta'minlaydi.

Bir odam Afandidan:

— ***Afandim, ertalabdan beri boshim qattiq og'riyapti. Nima qilsam ekan? - deb so'rsa, Afandi javob beribdi:***

— ***O'tgan kuni tishim qattiq og'riganda sug'urib tashlagandim. Foydasi bo'ldi lekin, - dermish...***

Xalq og'zaki ijodi va maqollar o'zbek hazilining muhim tarkibiy qismidir. Misollar va maqollar ko'pincha xalqning axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarini o'zida aks ettiradi, bu esa hazilning mazmunini chuqurlashtiradi. O'zbek tilidagi hazil ko'proq psixologik va ijtimoiy tanqidni o'z ichiga oladi, bu orqali ko'pincha jamiyatdagi kamchiliklar yoki ijtimoiy muammolarni yumshoq va kulgili tarzda ko'rsatishga harakat qilinadi.

Ingliz va o'zbek tillaridagi hazilni lingvistik jihatdan taqqoslash til va madaniyatning o'zaro aloqalarini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi. Har ikkala til o'ziga xos leksik, semantik va pragmatik xususiyatlarga ega bo'lib, hazil yaratishda bu jihatlar turlicha ishlatiladi. Ingliz tili ko'proq so'z o'yinlari, ironiyani va sarkazmni qo'llasa, o'zbek tili esa milliy madaniyat va xalq og'zaki ijodiga asoslangan hazillarni yaratishda keng foydalanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. Attardo, S. (1994). Linguistic Theories of Humor. Mouton de Gruyter.
2. Raskin, V. (1985). Semantic Mechanisms of Humor. D. Reidel Publishing Company.
3. Dews, S., & Winner, E. (1995). The Development of Irony and Humor in Children. Journal of Abnormal Child Psychology, 23(1), 1-12.
4. Kreuz, R., & Roberts, R. (2011). The Pragmatics of Humor: A Cross-Cultural Perspective. Journal of Pragmatics, 43(4), 1066-1078.
5. O'zbek, Z. (1999). O'zbek Tili: Leksikologiya va Semantika. Tashkent: O'zbekiston.
6. Aminov, T. (2010). O'zbek Tilida Hazil Va Kulgu Elementlari. Tashkent: Fan va Texnologiya.